

Красимира Бонева

ФУНКЦИИТЕ НА СЛОВOTO В ЧАСТ ПЪРВА НА СТАРИЯ ЗАВЕТ

В тази разработка разглеждаме някои функции на словото в Библията в рамките на комуникативния модел на Христо Тодоров¹. Безкрайно богата, Библията ни предлага разнообразие от сюжети, действащи лица и симболи. Кое е това, което обединява толкова литературни жанрове, автори и герои? Несъмнено някакво единство съществува и би могло да се допусне, че това е идеята за съотношенията между Бог (Субект) и Човек (Обект). Средството за общуване между Субекта (S) и Обекта (O) в първите три глави на част първа на Стария Завет е словото. То изпълнява няколко специфични функции.

Семиозисът в Библията е зададен с два източника — Бог като креативна сила и Човека като интерпретатор на Божията воля. Бог е пряк създател на реалния свят като основен дял на макросемиотичната система² и косвен създател на друг дял на макросемиотичната система чрез човека — естествения език.

В глава първа на Битието словото е един от петте компонента, изразяващи Божията воля в действие: То е един от елементите на божествената програма за развитието на света. Словото не е само инструмент на волята на Бога, то е и самата му воля:

Бит. 1,3: "Рече Бог: да бъде светлина. И биде светлина."³

Божиято слово е действащо и съзидателно. Един път произнесено без разлика във времето между изречените думи и това, което изведнъж се появява от хаоса, то е и действие, т. е. за Бог "искам", "казвам" и "права" са един и същ акт. "Гласът" на Бога е повече воля в действие, отколкото артикулирани думи⁴. Така започва и Евангелието на Йоан:

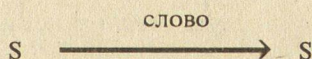
Йоан, 1,1: "В началото бе Словото и Словото беше у Бога: и Словото бе Бог. 3. Всичко това чрез Него (словото — к. м.) стана и без Него (словото) не е станало нищо от това, което е станало".

Словото, или Божията воля в действие, включва и резултата от извършеното, и оценката за него:

Бит.1,1: "И рече Бог: да произведе земята злак, трева, що дава семе. Тъй и стана. 12. И видя Бог, че това е добро" т. е.:

S → воля=слово=действие=резултат=положителна оценка → S

Това, което Бог изрича чрез словото, е адресирано към самия него — Субектът (S) отправя послание към самия себе си:

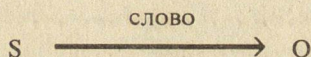

След материалните неща от мирозданието Бог създава Човека:

Бит.2,7: "И създаде Бог Човека от земната пръст и вдъхна в лицето му дихание за живот и стана човекът жива душа", т. е. появява се Обектът в релацията Субект—Обект. Словото, отправено от Бога към Човека под формата на заповед, има комуникативно-императивен характер. То трябва да бъде чуто, разбрано и изпълнено от Обекта:

Бит.2,16: "И заповяда Господ Бог на човека и рече: от всяко дърво в градината ще ядеш; а от дървото за познаване на добро и зло да не ядеш..."

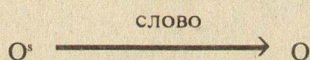
Словото е идеалният мост, обвързващ волята на Всевишния с волята на простосмъртния:

Първият жест, който Бог извършва спрямо Човека, е да го благослови. Адам е издигнат до висотата на съзидател. Той има право сам да именува предметите и съществата от заобикалящия го свят. С този акт се създава друга фундаментална функция на езика — номинацията:

Бит. 2,20: "И даде човекът имена на всички добитъци и небесни птици и на всички полски зверове".

Чрез номинацията Човекът става богоравен, той се извисява до Божието всемогъщество, т. е. Обектът заема позицията на Субекта:

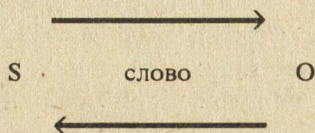

Хармонията в земния рай е свършена до момента, в който Ева и Адам опитват от забранения плод. За първи път Човекът влиза в разговор с Бога, след като е опитал от дървото на познанието. Първият семиотичен закон за това, че "знаковата система е материален посредник, служещ за размяна на информация между две различни материални системи", и съответната характеристика на този закон, че "информацията е винаги енергия, по-слаба от енергията, която е необходима за вещественото съществуване на...материални системи"⁵, се проявяват в диалога между Субекта и Обекта, където функцията на словото е да изрази греха, да признае грехопадението:

Бит.3,9 — 13: "И извика Бог на Адама и рече: Адаме, где си? Той каза: Чух гласа ти в рая и ме достраша, защото съм гол и се скрих. И рече Бог: кой ти каза, че си гол? Да не би да си ял от дървото, от което ти забраних да ядеш? Адам отговори:

жената, която ми даде Ти — тя ми даде от дървото, и аз ядох. Тогава Господ Бог рече на жената: защо си сторила това? Жената отговори: защото змията ме прелъсти и аз ядох."

Словото е средството, чрез което Човекът признава грехопадението си в диалога с Бога:

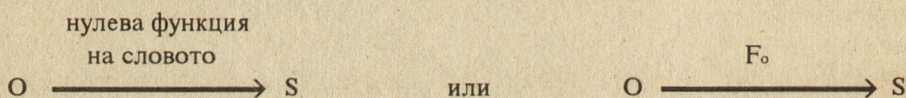

Първородният грях е интелектуално изразен чрез словото и по такъв начин думите, изречени от самоосъзналия се Човек, са част от самия първороден грях. Словото е грешно като продукт на съзнанието на Човека, който е грешен.

Човекът е наказан не заради факта, че говори, а заради това, което казва, заради смисъла на думите, изразяващи делата му. Следователно първородният грях може да бъде опростен не чрез думи, които са словесната обвивка на греха, а чрез специфичен вид действия, където човешкото слово е невалидно, защото е грешно:

Мат. 6,7: "А кога се молите, не говорете излишно като езичниците, защото те мислят, че в многословието си ще бъдат чути."

Човешкият език служи тук, на земята. Неговата комуникативна функция се реализира тук, между хората, и тъй като всички те според Библията са грешни по рождение, словото се явява елемент от техния грях. Словесната връзка между Бог и Човек е прекъсната, защото средството, чрез което тя се реализира — словото — е грешно. Човешкото слово като такова губи смисъл при осъществяването на контакта с Бога. Словесните молитви към Бога са излишни. Следователно в отношението Обект—Субект словото е лишено от комуникативната функция, която то изпълнява между земните простосмъртни:

Функцията на словото е нулева в процеса на комуникация между Бог и Човек до появата на Исус Христос — изкупителя на човешкия грях. Всеизвестна е легендата за Вавилонската кула:

Бит. 11: "По цялата земя имаше един език и говор. И рече Бог:...Нека слезем и смесим там езиците им тъй, че един да не разбира езика на другото."

Словото е толкова грешно, че Бог унищожава и последния опит на хората да говорят на един и същ език. Функцията на словото тук е антикомуникативна — хората не трябва да се разбират, говорейки един и същ език. Човек не е богоравен и няма право чрез издигнатата Вавилонска кула да прозрے или доближи намеренията на Всевишния.

Стремежа си да открие Бог Човек облича в думи — обет, молитва и т. н. В интелектуален смисъл това е, което Човек може максимално да направи — да адресира послание от думи към Субекта, който материално е незрим за него. Но Бог няма нужда от човешката членоразделна реч, за да чуе Съгрешилият.

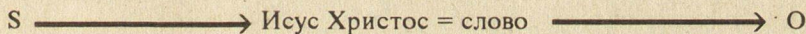
Екл. 5, 1-2: "Не бързай с езика си, и сърцето ти да не бърза да изговаря думи пред Господа; защото Бог е на небето, а ти на земята; затова думите ти да не бъдат много."

Общуването с него се поставя на друга основа — духовна, метаезикова, необозрима. Т. е., когато адресатът (в случая Субектът) не желае да приеме посланието, отправено към него от Обекта (Човека), тогава отправеното послание рикошира върху съзнанието на самия Обект. Думите се завръщат вече обогатени от молитвения порив за разговор с Бога от там, от където са дошли — от човешкото съзнание, за да го подготвят за общение от по-висша степен, с по-висша сила:

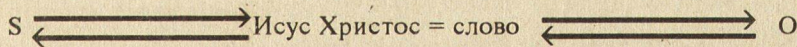

Според Новия Завет в общочовешки смисъл инструментът (проводникът), чрез който Бог изразява волята си и я прави достъпна за хората, е Исус Христос. Той е не само Спасителят на човешкия род, който изкупува първородния грях. Исус е и въплъщение на Божието слово в действие, той е конкретното послание и "живото слово" на Бога, въздействащо върху човешката съвест и съзнание:

Йоан, 1, 14: "И словото стана плът и пребиваваше между нас и видяхме славата Му, слава като на еднородния от Отца, пълна с благодат и истина", т. е.:

Но Исус е посредник и за изразяване на човешките стремежи, отправени към Всевишния. За да стигнат човешките думи до Бога, те трябва да бъдат споменати чрез Сина, който ги "ретранслира" до Отца. По такъв начин словесното равновесие между Бог и Човек (Субект и Обект) е възстановено:

Чрез посредничеството на Христос словото отново изпълнява своята комуникативна функция, свързваща в единство Вечния и Простосмъртния, но това е по-

особена функция, която би могла да бъде предмет на други изследвания, включващи и Новия Завет.

Забележка: Формулирайки този тъй наречен "първи закон на семиотиката", Степанов изхожда от материалистически позиции. Независимо от противоречията, до които води такава формулировка, ние смятаме някои моменти от нея за твърде съществени, затова приемаме този закон, но при условие че се коригира схващането за Субекта като субект по принцип с идеална същност, което ще отговаря на християнския дуализъм и ще кореспондира и с други дуалистични системи.

БЕЛЕЖКИ

¹ Hristo Todorov. Histoire de la littérature française XVIII — XX s., Sofia, 1979.

² Срв. А. Ж. Греймас, Ж. Курте. Семиотика. Объяснительный словарь теории языка. — В: Семиотика, М. 1983, с. 483 — 550.

³ Библия сиреч книгите на Священото Писание на Вехтия и Новия Завет. С., 1982.

⁴ Jean-Pierre Jacques. La Bible, Profil d'une oeuvre. Paris, 1982, p. 61.

⁵ Ю. С. Степанов. Семиотика. С., 1979, с. 75 — 78.